

TÜRK KÜLTÜRÜNÜ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ YAYINLARI

**KIRGIZ KÜLTÜRÜNDE AŞIK KEMİĞİ
VE
KIRGIZCADAKİ AŞIK OYUNLARIYLA
İLGİLİ SÖZ VARLIĞI**

Mayrambek OROZOBAYEV

Ankara 2018

TÜRK KÜLTÜRÜNÜ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ YAYINLARI

© Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 2018.

Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü yayınlarının tamamının veya bir kısmının yayıncının yazılı izni olmadan herhangi bir yolla çoğaltılması yasaktır. Yayınların fikri sorumluluğu ve imlâ tercihi yazarlarına aittir. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü yayınlarında yer alan başka kaynaklardan alınmış tablo, resim ve benzeri şeylerin yasal kullanım sorumluluğu yazarlarına aittir.

Orozobayev, Mayrambek

Kırgız Kültüründe Aşık Kemiği ve Kırgızcadaki Aşık Oyunlarıyla İlgili Söz Varlığı/ Mayrambek Orozobayev

XXII+170 s. 24 cm.

ISBN 978-975-456-146-3

1. Kırgız Kültürü 2. Aşık Kemiği 3. Aşık Oyunu 4. Söz Varlığı 5. Kırgızca

TÜRK KÜLTÜRÜNÜ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ YAYINLARI DİL ARAŞTIRMALARI DİZİSİ /12

Genel Yayın Editörü

Prof. Dr. Dursun YILDIRIM

TKAE Editörü

Doç. Dr. Bülent GÜL

Eseri İnceleyenler

Prof. Dr. Ahmet Bican ERCİLASUN

Doç. Dr. Mehmet ÇERİBAŞ

Kapak Resmi

Prof. Dr. Abdilkhan Tleuzhanov

Kapak ve Sayfa Tasarımı

SEMETEYHAN [B. GÜL]

İletişim Adresi

Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü

Bahçelievler, 7. Cad. 17. Sok. Nu. 38, 06490 Ankara / TÜRKİYE

Tel: (00 90 312) 2133100 **Belgegeçer:** (00 90 312) 2134135

Genel ağ: <http://www.turkkulturu.org.tr>

e-posta: tkaedernegi@hotmail.com

Kırgız Kültüründe Aşık Kemiği ve Kırgızcadaki Aşık Oyunlarıyla İlgili Söz Varlığı, Etkileşim Basım Yay. Tan. Ltd. Şti. de 500 adet basılmıştır. (Kazımkarabekir Cad. 85/70 İskitler-Altındağ/ANKARA Tel: 3843136)

Ankara /2018

*Sevgili ninem
Turdubübü Karasart Kızı'nın anısına...*

**KIRGIZ KÜLTÜRÜNDE AŞIK KEMİĞİ
VE
KIRGIZCADAKİ AŞIK OYUNLARIYLA
İLGİLİ SÖZ VARLIĞI**

Mayrambek OROZOBAYEV

SUNUŞ

Türk Kùltürünü Araştırma Enstitüsü yayınları arasında yer alan her bir eser, geçmiş, bugün ve gelecek arasında yaşayan bir baę olup olmadığını da göz önünde tutar. Bu tür konuları ele alan bilimsel nitelikli çalışmalara da yayınları arasında yer verir.

Türklerin tarihi geçmişinde önemli bir yeri olan ‘Aşık Oyunu’ bugün de bir çok boyların hayatında varlığını ve önemini korumayı sürdürmektedir. Bu oyunu yaşatan Türk boylarından biri de Kırgız Türkleridir. Kadim ve günümüz Türk coğrafyası üzerinde yaşayan Türk boylarının yaşamında yer almış ve bugün de, pek çoğunda az çok hayatını sürdürmekte olan bu tarihî Türk oyunu, kendine özgü oyun kuralları, söz varlığı yaratmış, atasözlerine, halk hikâyelerine ve destanlara girip kendine yer bulmuş ve böylece kendi çevresinde kendine özgü bir kurumlaşma gerçekleştirmiştir. Bin yılları aşıp gelen bu yaşama gücü, zamana direnerek yüzyılları aşıp günümüze erişme yeteneği, kurumlaşması ile ilişkili bir özelliktir. Oyuna, tarihi süreç boyunca varolma özelliği, süreklilik kazandıran yönü de bence bu özelliğidir.

Mayrambek Orozobayev tarafından hazırlanmış bulunan bu çalışmada, ‘Aşık Oyunu’ Kırgız Türklerinin hayatında ele alınıp tarihi ve yaşayan Kırgız Türkleri kùltür hayatı bağlamında incelenmekte, oluşturduğu kurumsal yapı etrafında vücut bulan söz varlığı üzerinde enine boyuna durulmaktadır. Mayrambek Orozobayev’in ‘Aşık Oyunu’ üzerine yapmış olduğu konuya ışık tutan bu çalışması, umarım kendi etrafında kurumlaşma yeteneğini kanıtlamış bu oyun üzerine yeniden dikkatlerin çevrilmesini sağlayacaktır. Genç bilim adamını, Türk kùltür ve bilim hayatına kazandırmış olduğu bu değerli çalışma nedeniyle bir kez daha kutluyorum.

Dursun YILDIRIM
Türk Kùltürünü Araştırma Enstitüsü
Başkanı

ÖN SÖZ

Aşık oynogon azat "Aşık oynayan zayıflar" demiş atalarımız. İnsanı zayıflatacak kadar zevk veren bu oyunun aleti genellikle koyun, keçi, dağ koyunu, dağ keçisi, karaca, ceylan, geyik, inek ve manda gibi çift toynaklı hayvanların arka ayaklarının diz kısmında bulunan aşık kemiğidir. Bu kemik, insanlık tarihinin en temel yaşam tarzı olan avcılık geleneğinden günümüze kadar gelen manevî değeri yüksek çok köklü kültürel öğelerdendir. Aşık kemiğinin insanlık tarihinin en eski devirlerinden beri kullanılageldiğini, bu devirlerin izlerini taşıdığını bugüne kadar gün yüzüne çıkartılan arkeolojik bulgulara ve bilimsel araştırmalara bakarak anlamak mümkündür. Aşık kemiği, Türk kültür tarihi için de büyük öneme sahiptir. Günümüzde Türk halklarındaki aşıkla ilgili inanış, düşünce, örf ve adet, gelenek-göreneklere, onunla oynanan oyunların içeriğine ve dile yansıyan ürünlere, anonim eserlere baktığımızda bunu daha iyi anlayabiliriz.

Aşık kemiğinin manevi değerinin yüksek olduğu Türk boylarından biri de Kırgızlardır. Kırgızlar için aşık, asırlardır vazgeçilmez oyun aleti olmasının yanı sıra "eve bereket, zenginlik getiren", "evi her türlü kötülüklerden koruyan", "evde çocukların çoğalmasını isteyen", "geleceği öngören", "yanında taşıdığı kişiye uğur getiren" vb. özelliklere sahip "kutsal" değerdir. Aşık kemiğinin bu "kutsal"lığının Kırgızlarda günümüzdeki teknolojik devrimin tüm dünyayı esir alan etkisine rağmen devam etmesi dikkat çekicidir. Bu durumun Kırgızların diline yansımaları da oldukça doğal bir olgudur. Aynı

zamanda elinizdeki kitabın hazırlanmasına vesile olan olay, gerek Kırgız sözlü edebiyatı ürünlerini okurken gerekse Kırgızcanın kelime hazinesini içeren sözlükleri tararken aşık kemiğiyle ilgili hep oldukça zengin bir malzemeye karşılaşmış olmamızdır. Bu malzemelerin kökeni, yapısı, anlamsal ve biçimsel açıdan kalıplaşma süreci hep ilgimizi çeken konulardan olmuştur. Ayrıca Kırgızcanın söz varlığındaki bu malzemeler üzerinden aşık kemiğinin yukarıda belirtilen "işlevleri"nin kaynağına ulaşmak mümkün müdür? Acaba bu tür kaynaklar Kırgızların geçmişteki yaşam tarzı, inanış ve düşüncelerinin aydınlatılması için ip ucu niteliği taşıyabilir mi? gibi sorular da bu konuyu anlam ve kökenbilgisi açısından ele almamıza vesile olan sebeplerdendir.

Çalışmamız genel olarak üç bölümden oluşmaktadır. I. Bölüm'de aşık kemiğinin Kırgız kültüründeki yeri, önemi, Kırgızlardaki aşık kemiğiyle ilgili inanışlar ve bunların kaynağı üzerinde durulmuştur. II. Bölüm'de ise, Kırgızlarda oynanan aşık oyunlarının geçmişi, türleri, özellikleri ele alınmış ve bu bölümde aşık kemiğinin çocuk edebiyatına, folklor ürünlerine yansımalarına da ayrıca değinilmiştir. Çalışmamızın esas inceleme kısmını III. Bölüm oluşturmaktadır. Bu bölümde, Kırgızcadaki aşık oyunlarıyla ilgili söz varlığı köken ve anlam bilgisi bakımından ayrıntılı olarak incelenmiştir. Doğan Aksan, "Bir dilin söz varlığı denince, yalnızca o dilin sözcüklerini değil; deyimlerin, kalıplaşmış sözlerin, atasözlerinin, terimlerin ve çeşitli anlatım kalıplarının oluşturduğu bütünü anlamak gerektiğini" belirtmiştir (2004: 7). Biz de bu düşünceyle çalışmamızda Kırgızcadaki aşık oyunlarıyla ilgili terim, kavram, ünlem, atasözleri ve deyimler gibi bütün dilsel öğeleri değerlendirmeye gayret ettik. Bunu yaparken de üzerinde durduğumuz terimlerin kalıplaşma süreçleriyle ilgili bilimsel tartışmalara yer vermekle beraber kendi görüşlerimizi de açıkça ifade etmeye çalıştık. Bu esnada ele aldığımız terimlerle ilgili dikkatten kaçan noksanlıklar mutlaka olmuştur. Dolayısıyla meslektaşlarımızın bu doğrultudaki eleştirileri ve fikirleri o noksanlıkların giderilmesi için daha fazla katkı sağlayacağı kanaatindeyim.

Kitabın hazırlanış esnasında hep yanımda olarak çalışmama vakit ve imkan sağlayan sevgili eşim Yrd. Doç. Dr. Nurgül Moldalievaya, çalışmayı inceleyip değerli görüşleriyle katkıda bulunan hocalarım Prof. Dr. Emine Yılmaz ve Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Özbay'a, Kırgızcadaki aşık oyunlarıyla ilgili terimlerin Türkçe karşılığını bulmamda yardımcı olan değerli bilim insanı Doç. Dr. Mitat Durmuş'a ve her zaman yardımlarını esirgemeyen, beni bu alanda çalışmalar yapmam için teşvik eden hocam Prof. Dr. A. Melek Özyetgin'e

sonsuz teþekkür ederim. Ayrıca Kırgız kültüründeki aşık kemiğinin önemi ve bunun sözlü edebiyata yansması hususundaki görüşlerini bizimle paylaşan ve ilgili kaynakların temin edilmesinde yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Sulayman Kayıpov'a, çalışmamı hep ilgiyle takip ederek her zaman yanımda olduğunu hissettiren saygıdeğer hocam Prof. Dr. Alparslan Ceylan'a ve kitabın basımında başta Doç. Dr. Bülent Gül olmak üzere emeği geçen herkese içtenlikle teþekkür etmeyi bir borç bilirim.

Mayrambek OROZOBAYEV

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	V
ÖN SÖZ.....	VII
İÇİNDEKİLER	XI
KISALTMALAR.....	XIX
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM.....	5
KIRGIZ KÜLTÜRÜNDE AŞIK KEMİĞİ	5
1. Kırgız Kültür Tarihinde Aşık Kemigi	5
2. Kırgızların İnanç Dünyasında Aşık Kemigi.....	9
2.1. Kırgızların Geçiş Dönemleriyle İlgili Örf-Adetlerinde Aşık Kemigi.....	9
2.2. Kırgızların Mistik ve Tıbbî Folklorunda Aşık Kemigi.....	10
2.3. Kırgız Falcılık Geleneğinde Aşık Kemigi	13
2.4. Kırgızlardaki Aşık Kemigiyle İlgili Diğer Bazı İnanışlar .	14
3. Kırgız Atasözleri ve Deyimlerinde Aşık Kemigi.....	16
3.1. Aşık Kemigiyle İlgili Atasözleri	17
3.2. Aşık Kemigiyle İlgili Deyimler.....	21
II. BÖLÜM	29
KIRGIZLARDA AŞIK OYUNLARI	29
1. Kırgızlarda Oynanan Aşık Oyunlarının Tarihi	29
2. Kırgızlarda Oynanan Aşık Oyunlarının Türleri.....	32
3. Kırgızlardaki Aşık Oyunlarının Bazı Özellikleri ve Yararları .	34
4. Kırgız Çocuk Edebiyatında Aşık Oyunları	36
III. BÖLÜM.....	41
KIRGIZCADAKİ AŞIK OYUNLARIYLA İLGİLİ SÖZ VARLIĞI	41
1. Oyun Adları.....	41
1.1. Açakey-cumakey, ağ. Açkey-cumkey	41
1.2. Altatar	42
1.3. Ayrılçı	42
1.4. Atmay // Atımay	43
1.5. Atmakey	43
1.6. Älçidi	43
1.7. Äylädi	44
1.8. Älcitmäy	44

1.9. Bor	44
1.10. Caykana	45
1.11. Cedirmek	45
1.12. Cedirmey	46
1.13. Cemekey	46
1.14. Çertmey	46
1.15. Çertmek	47
1.16. Çıgır	47
1.17. Çınçokon	47
1.18. Çurekki // Gurekki	48
1.19. Çüyürüm	48
1.20. Dattikem	48
1.21. Dombok // Dompok	49
1.22. Dompuk	49
1.23. Düm	49
1.24. Eñke	50
1.25. Gän	50
1.26. Gärdä // Gärt.....	51
1.27. Gilcidi // Gilciydi // Gilciyt	51
1.28. Gilcidiñ	52
1.29. Hatak // Hätäk	52
1.30. Ilaa	52
1.31. İlay şätek.....	53
1.32. Kalçamay	53
1.33. Kampa	53
1.34. Kan talamay, ağ. Kantalakay, Hanatmay.....	53
1.35. Kanımdat // Kanpaşa	54
1.36. Kanvazir // Kan-uvazir // Han-vazir	55
1.37. Kargış	55
1.38. Katar	55
1.39. Käliš // Keliş	56
1.40. Kılta	56
1.41. Kır	57
1.42. Kırgızça	57
1.43. Kıyırmak	57

1.44. Kozumönök	58
1.45. Kötörmök //Kötörmöy.....	58
1.46. Kuwlaşmay	59
1.47. Kulista (<i>nadiren Külis, Külüs</i>)	59
1.48. Kara kuş küyümdü	59
1.49. Mara	60
1.50. Nöldö	60
1.51. Ompay	60
1.52. Oñkomoy	61
1.53. Ordo	61
1.54. Oynokey // Oyundakey.....	63
1.55. Ögürmöy	63
1.56. Ökçömök.....	63
1.57. Ökçömöy.....	64
1.58. Ökçömölök	64
1.59. Öldü	64
1.60. Pat	65
1.61. Päylämä	65
1.62. Peldeş	65
1.63. Sakavaş	66
1.64. Salık çertmey	66
1.65. Sasımönök	66
1.66. Sasındı	67
1.67. Şaksıl // Şakşıl.....	67
1.68. Taar	68
1.69. Tava	68
1.70. Tavalakey	68
1.71. Tördön atmay	68
1.72. Törö ~ Törö çakmak.....	69
1.73. Tört aşık.....	69
1.74. Turup	70
1.75. Tüpän ~ Gän tüp.....	70
1.76. Upay	70
1.77. Urmay	71
1.78. Uruvaldı	71

1.79. Üçpay	72
1.80. Üç taman // Üç tapan	72
1.81. Üçüm // Üçem // Üçöm // Uçum-uçum	72
2. Oyuncularla İlgili Kelimeler	73
2.1. Atımçıl	73
2.2. Böörü	73
2.3. Cedirmekçi	75
2.4. Çaptırmakçı	75
2.5. Çertmekçi	75
2.6. Kadamakçı // Gadamakçı	75
2.7. Ordoçu	76
2.8. Toorumakçıl	76
2.9. Tuy başı.....	76
2.10. Uruwçu	76
3. Oyun Kuralları ve Kullanılan Yöntemlerle İlgili Kelimeler.....	77
3.1. At kalçoo	77
3.2. Bay çertmek.....	77
3.3. Çapmay	78
3.4. Çaptırmay	78
3.5. Çaptırmak	78
3.6. Gadamak // Kadamak	78
3.7. Kakmay	79
3.8. Ordo kulak	79
3.9. Pär	79
3.10. Sayar	79
3.11. Sıyrıguyrük	80
3.12. Sono	80
3.13. Sürmöy	80
3.14. Tartmay	81
3.15. Tayanakey	81
3.16. Tegeretmey	81
3.17. Toorumak	81
3.18. Tuurakey	82
4. Oyunlarda Kullanılan Aşık ve Diğer Aletlerin Adları.....	82
4.1. Abalak // Avalak // Bagalak // Bavalak // Babalak.....	82

4.2. Aşık.....	83
4.3. Baganek	85
4.4. Becim // Bicil // Bicin	85
4.5. Çıybit // Çıymıt // Çıypıt // Çımbıt // Çımpıy.....	86
4.6. Çükö // Çükä // Çikä	86
4.7. Çüñgöl	87
4.8. Dompoy // Tompoy.....	87
4.9. Doolay // Dovalay	89
4.10. Doñkey // Döñkey	89
4.11. Elebapıy // Elik babıy	89
4.12. Eñke // Eñgey	90
4.13. Kalıs	90
4.14. Koygut	91
4.15. Säkäldirik	91
4.16. Süypölök	92
5. Oyun Esnasında Bazı Aşıklara Verilen Adlandırmalar.....	92
5.1. At	92
5.2. Atış	93
5.3. Cemek	93
5.4. Çürüm	94
5.5. Kadamak	94
5.6. Katın	94
5.7. Konuk	95
5.8. Osurak	95
5.9. Saka	95
5.10. Şıkıt	96
6. Oyun Esnasında Kullanılan Fiiller.....	97
6.1. Alçı-	97
6.2. At çap-, Çap-	97
6.3. Atkarçıla-.....	97
6.4. Böktö-	98
6.5. Cat-	98
6.6. Cıdı-.....	98
6.7. Çert-	98
6.8. Çikte-.....	99

6.9. Çüyürü- // Çüyür-	99
6.10. Gilcit-	100
6.11. Gülcü-	100
6.12. Kada-	100
6.13. Kalça-, ağ. Galca-, Karça-	101
6.14. Kon-	101
6.15. Mıdı- // Mıtı-	102
6.16. Ögör- // Ögür-	102
6.17. Ökçö-	102
6.18. Sür-	103
6.19. Tooru-	103
7. Aşığın Şekli ve Bazı Özellikleriyle İlgili Kelimeler	104
7.1. Altava	104
7.2. Aykür, Aykur	104
7.3. Aykürçül	105
7.4. Ayzı	105
7.5. Alçı, ağ. Älci, Älçi	106
7.6. Äzir	107
7.7. Bögö // Bök // Pökä	107
7.8. Çik // Çige	108
7.9. Kırpıt // Kırpa	108
7.10. Konoçook // Konogoç // Konook	109
7.11. Omokoy	109
7.12. Oñko, ağ. Omko	110
7.13. Söpu	110
7.14. Taa // Tava // Tovka	111
7.15. Tapan	112
8. Aşık Oyunları Esnasında Kullanılan Ünlemler	112
8.1. Andek, Andök	112
8.2. Ayzı	113
8.3. Çıkı	113
8.4. Çololo	113
8.5. Çöldür	113
8.6. Gärd	114
8.7. Mañka torpok	114

8.8. Taalibök	114
8.9. Uçar	114
8.10. Ögör-ögör	115
8.11. Ök	115
9. Aşık Oyunlarındaki Cezalandırmalarla İlgili Kelimeler	115
9.1. Bor berüü, ağ. Por	115
9.2. Day // Tay	115
9.3. Dompok.....	116
9.4. Döñköç cardı	116
9.5. Käkmuş.....	116
9.6. Kargazañ	116
9.7. Karga çıçtı, Çıçtı.....	117
9.8. Kerki	117
9.9. Kotoz eti	117
9.10. Kökçikan.....	117
9.11. Tilik	118
9.12. Sokbilek	118
9.13. Şap, Şap aluu.....	118
9.14. Uçuk suvruv	118
10. Aşık Oyunlarında Kullanılan Mekan ve Mesafeyle İlgili Kelimeler.....	119
10.1. Borbor, ağ. Bırbır.....	119
10.2. Cıdımak	119
10.3. Keney	120
10.4. Paytuk	120
10.5. Mañ	120
11. Aşık Oyunlarıyla İlgili Diğer Kelimeler	121
11.1. Arabök, Aravök	121
11.2. Barış, Barış-keliş	121
11.3. Basım	121
11.4. Biriltik	122
11.5. Çanday, Çarday	122
11.6. Çokon	122
11.7. Çurmuy	123
11.8. Çur karmoo	123

11.9. Çuu	123
11.10. Däl	123
11.11. Dälüşäm	124
11.12. Dük	124
11.13. Egizek ulak	124
11.14. Kıt	124
11.15. Mıdıkey, Mıtımay	125
11.16. Ordo karamay	126
11.17. Sıya	126
11.18. Sulakey	126
11.19. Şıykı	126
11.20. Taş	127
11.21. Tavadan	127
11.22. Tuy	127
SONUÇ	129
TERİMLERİN DİZİNİ	133
KAYNAKLAR	143
RESİMLER	157

KISALTMALAR

AL	<i>Abuşka Lûgati veya Çağatay Sözlüğü,</i>
BM	<i>Kitâbu Bulgatü'l-Müştak Fî Lûgati't-Türk Ve'l-Kıfçak</i>
CC	<i>Codex Cumanicus</i>
DLT	<i>Divanü Lûgat-it-Türk</i>
DM	<i>Ed-Düretü'l-Mudiyye Fî'l-Lûgati't-Türkiyye</i>
DS	<i>Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü</i>
DTS	<i>Drevnetyurkskiy Slovar'</i>
ESTY	<i>Etimolojişeskiy Slovar' Tyurkskih Yazıkov,</i>
GT	<i>Gülistan Tercümesi (Kitâb Gülistân Bi't-Türki)</i>
İH	<i>El-İdrâk Haşiyesi</i>
İM	<i>İrşâdü'l-Mülûk Ve's-Selâtn</i>
İN	<i>Kitâb Fî İlmî'n-Nüşşâb</i>
KB	<i>Kutadgu Bilig, c. III, (İndeks)</i>
KE	<i>Kıyasü'l-Enbiyâ, c. II (Dizin)</i>
KF	<i>Kitâb Fî'l-Fıkh</i>
KFT	<i>Kitâb Fî'l-Fıkh Bi'l-Lisâni'l-Türkî</i>
Kİ	<i>Kitâbü'l-İdrâk Li-Lisâni'l-Etrâk</i>
KK	<i>El-Kavanînü'l-Küllîye Li-Zabti'l-Lûgati't-Türkiyye</i>
KTDS	<i>Kırgız Tilinin Diyalektologiyalık Sözdüğü</i>
KTS	<i>Kırgız Tilinin Sözdüğü</i>
ME	<i>Mukaddimetü'l-Edeb</i>
MG	<i>Münyetü'l-Guzât</i>
MS	<i>Kitâb-ı Mukaddime-i Ebu'l-Leysi's-Semarkandî</i>
NF	<i>Nehçü'l-Feradis</i>
ŞSL	<i>Ahmed Mahdi Han, Şeyh Süleyman Efendi Sözlüğü,</i>
TA	<i>Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî Mugalî</i>
TZ	<i>Et-Tuhfetü'z-Zekiyye Fî'l-Lûgati't-Türkiyye</i>

Alt.	<i>Altayca</i>
Ar.	<i>Arapça</i>
Az.	<i>Azerbaycanca</i>
Bşkr.	<i>Başkurtça</i>
ET.	<i>Eski Türkçe</i>
Fa.	<i>Farsça</i>
Hks.	<i>Hakasça</i>
Kalm.	<i>Kalmukça</i>
Kar.	<i>Karayimce</i>
Kırg.	<i>Kırgızca</i>
KMLk.	<i>Karaçay-Malkarca</i>
Kzk.	<i>Kazakça</i>
KKlp.	<i>Karakalpakça</i>
Nog.	<i>Nogayca</i>
Özb.	<i>Özbekçe</i>
Tat.	<i>Tatarca</i>
Trkm.	<i>Türkmençe</i>
TT.	<i>Türkiye Türkçesi</i>
Tuv.	<i>Tıvaca</i>
Tü.	<i>Türkçe (genel olarak)</i>
Moğ.	<i>Moğolca</i>
Yak.	<i>Yakutça</i>
YUyg.	<i>Yeni Uygurca</i>
ağ.	<i>Ağızlarda</i>
anl.	<i>Anlamı</i>
bk.	<i>Bakınız</i>
çev.	<i>Çeviren</i>
folk.	<i>Folklor ürünü</i>

<i>gaz.</i>	Gazetesi
<i>krş.</i>	Karşılaştırınız
<i>mot. çev.</i>	Motamot çeviri
<i>vd.</i>	Ve diğerleri
<i>yay.</i>	Yayınları
<i>Yay. haz.</i>	Yayına hazırlayan

Kırgızcanın Ağızlarına Ait Bölgeler

<i>Al.</i>	Alay İlçesi (Kırgızistan)
<i>Alb.</i>	Alabuka İlçesi (Kırgızistan)
<i>Atb.</i>	Atbaşı İlçesi (Kırgızistan)
<i>Batk.</i>	Batken İlçesi (Kırgızistan)
<i>Ccol.</i>	Cañıcol İlçesi (Kırgızistan)
<i>Cerg.</i>	Cergetal İlçesi (Tacikistan)
<i>Çatk.</i>	Çatkal İlçesi (Kırgızistan)
<i>Çüy.</i>	Çüy Bölgesi (Kırgızistan)
<i>Isıkg.</i>	Isıkgöl Bölgesi (Kırgızistan)
<i>Koçk.</i>	Koçkor İlçesi (Kırgızistan)
<i>Leyl.</i>	Leylek İlçesi (Kırgızistan)
<i>Özg.</i>	Özgön İlçesi (Kırgızistan)
<i>Nar.</i>	Narın Bölgesi (Kırgızistan)
<i>Nook.</i>	Nookat İlçesi (Kırgızistan)
<i>Pam.</i>	Pamir Bölgesi (Afganistan)
<i>Suz.</i>	Suzak İlçesi (Kırgızistan)
<i>Tal.</i>	Talas Bölgesi (Kırgızistan)
<i>Ttoro.</i>	Toguztoro İlçesi (Kırgızistan)
<i>Tüp.</i>	Tüp İlçesi (Kırgızistan)
<i>Zaam.</i>	Zaamin İlçesi (Özbekistan)

Çeviri yazı (Transkripsiyon) İşaretleri

ä – açık **e** (Kırgızcanın ağızlar sözlüğündeki **ə** harfinin karşılığı)

ġ - artdamak **g** ünsüzü

ķ - artdamak **k** ünsüzü

ñ – damak ünsüzü (Kırgız alfabesindeki **н** harfinin karşılığı)

w – çift dudak **v** ünsüzü